

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. Силвия Борисова Димитрова, д.оз.н.
Ръководител на Катедра „Здравни грижи”
Факултет по обществено здравеопазване
Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов”- Варна

относно дисертационен труд на тема:

**СЪВРЕМЕННАТА АКУШЕРКА В ЕКИПА ЗА ИНТЕНЗИВНИ НЕОНАТАЛНИ
ГРИЖИ – ОБРАЗОВАТЕЛНИ АСПЕКТИ, КОМПЕТЕНЦИИ И РОЛЯ
на Славена Тодорова Илиева**

За присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
Област на висше образование: 7. Здравеопазване и спорт
Професионално направление: 7.4. Обществено здраве
Специалност „Управление на здравните грижи ”
с научен ръководител: проф. д-р Соня Тончева, д.оз.н.

Настоящата рецензия е изготвена съгласно Закона за развитие на Академичния състав в Република България (ЗРАС), Правилника за прилагане на ЗРАС (ПРЗРАС) и Правилника за развитието на академичния състав в Медицински университет Варна. Научното жури по процедура за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ е определено със заповед на Ректора на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна № Р-109-39/25.01.2021 г.

Данни за процедурата

Със заповед на Ректора на МУ-Варна № Р-109-24 от 15.01.2018 г. Славена Тодорова Илиева е зачислена като докторант в редовна форма на обучение по докторска програма „Управление на здравните грижи ”. Представен е протокол за успешно положен докторантски изпит. На основание решение на катедрен съвет на катедрата по Здравни грижи, относно готовността за публична защита и предложение за Научно жури, Славена Илиева е отчислена с право на защита, съгласно Заповед на Ректора на МУ-Варна № Р-109-593 от 18.12.2020 г.

Във връзка с процедурата е представен комплект от материали, включващ изискваните документи:

- дисертационен труд
- автореферат
- декларации за оригиналност, за достоверност на представените документи за защита
- копия на научни публикации
- автобиография, дипломи, протоколи, заповеди и др.

Представеният комплект материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с процедура за придобиване на ОНС „доктор“ и Правилника на МУ–Варна.

Биографични данни и кариерно развитие

Славена Тодорова Илиева завършва ОКС „бъкалавър“ по специалност „Акушерка“ в Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна през 2012 г. По-късно, през 2014 г. се дипломира по магистърска програма по специалност „Управление на здравните грижи“, а през 2018 г. придобива специалност ”Обществено здравеопазване”.

Професионалната реализация и опит на Славена Илиева започва през 2012 година като акушерка в Интензивно неонатологично отделение към СБАГАЛ „проф. д-р Д. Стаматов“ ЕООД гр. Варна.

От 2016 г. е асистент в катедрата по „Здравни грижи“ към Факултет по обществено здравеопазване при Медицински университет – Варна. Притежава повече от 4 години преподавателски опит, участва в обучението на студенти по специалност „Акушерка“. Член е на Българската асоциация на професионалистите по здравни грижи, Българската асоциация по обществено здраве, Българското научно дружество по обществено здраве и Европейската асоциация по обществено здраве.

Ас. Славена Илиева има научни-изследователски интереси в областта на здравните и неонатологичните акушерски грижи.

Във връзка с дисертационния труд докторантът представя 4 публикации в специализирани научни издания и в сборници с доклади от конференции. Публикациите са представени в пълен текст към документите за защитата. Същите адекватно отразяват постановки от дисертационното изследване.

Описателна характеристика на дисертационния труд

Представеният за рецензия дисертационен труд, разработен от Славена Илиева, е в обем от 180 страници, от които: Заглавна страница - 1 страница (стр. 1); Съдържание

– 2 страници (стр. 2-3); Използвани съкращения – 1 страница (стр. 4); Въведение - 2 страници (стр.5-6); Глава първа. Литературен обзор – актуалност на проблема – 45 страници (стр. 7-51); Глава втора. Методология и организация на научното проучване - 14 страници (стр.52-65); Глава трета. Резултати и обсъждане – 43 страници (стр.66-108); Глава четвърта. Съвременната акушерка – роля и приложими компетенции в ИНО – 26 страници (стр.109-134); Глава пета. Изводи, препоръки и приноси – 3 страници (стр. 135-137); Библиография–17 страници (стр. 138-154); Публикации свързани с дисертационния труд – 1 страница (стр. 155); Приложения – 25 страници – 6 приложения (стр. 156-180).

Дисертационният труд е структуриран в оптимално съотношение. Включва всички основни елементи на общо възприетата у нас структурата за представяне на дисертационен труд. Текстът е онагледен с 57 фигури и 24 таблици. Приложенията са 6 и съдържат анкетни карти за изследваните групи, въпросник за проучване ролята на акушерката при оказване на интензивни неонатални грижи, въпросник за установяване на ефективността от извеждане на специфична работна документация и информация за родители на дете, пациент на интензивно неонатологично отделение. Библиографската справка е пълна и актуална, съдържа 240 литературни източника, от които 132 на кирилица, 93 на латиница и 15 интернет източника. От цитираните автори, близо половината са от последните 10 години (43%). Всички цитирани заглавия имат непосредствено отношение към проучвания проблем.

Възприет е метод на последователно извеждане на значими резултати в отделните раздели на глава трета и четвърта, с което докторантът показва добри аналитични способности и умения за формулиране на генералните изводи в края на дисертационния труд.

Оценка на актуалността на темата

Темата на дисертационния труд **„Съвременната акушерка в екипа за интензивни неонатални грижи – образователни аспекти, компетенции и роля“** е значима и дисертационна. Проблемът за ролята на акушерката в екипа за интензивни неонатални грижи е изключително важен в научен и практически аспект. Необходимостта от детайлизиране на задачите на акушерката в екип и внедряване на унифицирана документация, описваща извършените дейности е необходимост в съвременната практика. Внедряването на метода „Кенгуру грижа“ в неонатологичната практика, контактът „кожа в кожа“, създаването на благоприятна среда за обучение и консултиране на родителите, имат редица предимства в неонатологичната практика. Оказването на акушерски дейности, все повече утвърждава

позитивни модели на грижи, позволяващи максимално запазване на физическото, психическото и емоционално здраве както за майката, така и за детето. Докторантът е проучил неонатологичната грижа, компетенции и роля на акушерката при неонатален респираторен дистрес синдром на новороденото и приложение на сърфактант терапия. Професионалната ѝ компетентност позволява да оцени необходимостта от иновации при оказване на грижи в неонатологията и да се приложат подходи за подкрепа на майката и новороденото след раждането. Направеният SWOT анализ за професионализацията на акушерките е обоснована основа за внедряване на Протокол за акушерски грижи при неонатален респираторен дистрес синдром на новороденото и приложение на сърфактант терапия в интензивно неонатологично отделение.

Изработването на протокол за унифициране на акушерските грижи може да послужи като основа за разработване на правила за добра акушерска грижа и утвърждаване на модели за оценка на състоянието на новороденото дете в интензивен неонатологичен сектор.

Структура на дисертацията

Глава първа. Литературен обзор – актуалност на проблема е представен в пет части:

- възникване и развитие на неонатологията;
- оказване на интензивни неонатални грижи – образователни аспекти;
- компетенции на съвременните акушерки за оказване на интензивни неонатологични грижи;
- интензивни неонатални грижи и роля на акушерката при неонатален респираторен дистрес синдром на новороденото и приложение на сърфактант терапия;
- иновации при оказването на интензивни неонатални грижи и участие на акушерката в тях. Кенгуру грижа.

Обзорът е изчерпателен и добре структуриран. Използваните литературни източници са достатъчни като брой, представляват научни публикации на български и чуждестранни изследователи, както и официални национални и международни законодателни, нормативни документи и анализи, добросъвестно цитирани от докторанта. Изложението е задълбочено, написано е с точен и разбираем език. Като цяло литературният обзор е с **приносен характер** и поставя необходимостта от извеждане на компетенциите и ролята на акушерката в интензивен неонатологичен екип. Проучена е спецификата в акушерските грижи при новородени деца. Проведено е проучване на компетенциите на акушерките за оказване на интензивни неонатологични грижи.

Направено е проучване и анализ на готовността на акушерките за внедряване на Протокол за акушерски грижи при неонатален респираторен дистрес синдром на новороденото и приложение на сърфактант терапия. Демонстрирани са факти за добрата осведоменост на автора и неговия подход към поставените проблеми, които да отговорят на поставените задачи. В библиографията фигурират справки от 240 източника. Повечето са от последните 10 години. Анализът на обзора показва, че авторът познава цялостно проблематиката и може да дискутира творчески и свободно цитираните данни и факти от литературата.

Методология и организация на научното проучване. Целта на дисертационния труд е формулирана точно, ясно и обобщава основната стратегия на докторанта - да се изяснят образователните аспекти, компетенциите и ролята на съвременната акушерката в екипа, чрез проучено мнение на лекари, здравни професионалисти и проведен експеримент за приложение на Сърфактант терапия по Протокол за интензивни неонатологични грижи. На базата на доказани резултати да се разработи Протокол за полагане на интензивни неонатологични грижи и Информационна брошура за родители, полагащи грижи за рискови новородени..

Съобразно поставената цел са формулирани 9 задачи, за чието изпълнение са използвани документален, социологически, метод на SWOT анализ и експериментален метод. Приложени са комплекс от статистически методи за анализ и интерпретация на получените данни. Проучванията са проведени в периода 2018 – 2020 г. в СБАГАЛ „Проф.д-р Д. Стаматов“ – гр. Варна; МБАЛ „Св. Анна“ – гр. Варна; МБАЛ Шумен АД; МБАЛ „Д-р Иван Селимински“ АД – гр. Сливен; МОБАЛ „Д-р Стефан Черкезов“ АД - гр. Велико Търново; УМБАЛ „Канев“ АД – гр. Русе.

Формулирани са 3 работни хипотези, отправна точка в дисертационния труд с отчитане на етапа на индивидуализиране на акушерските грижи и поемането на нови, по-високи отговорности от акушерката при осъществяване на интензивни неонатологични грижи.

В тази част от дисертацията подробно и добросъвестно се описват организацията, и методологията на проучването. Проучено е мнението на три групи респонденти. За всяка от групите са определени признаци, по които са подбрани логическите единици. Обхвата на проучването включва акушерки/медицински сестри, работещи в неонатологични отделения (n=104); експерти - лекари работещи в неонатологични отделения (n = 40) и родители (майка или баща) на деца в риск, настанени в интензивно неонатологично отделение (n = 97). Проучена е медицинска докуменация и нормативна

уредба, регулираща неонатологичната грижа, учебна документация за обучение на специалност „Акушерка“ в Медицински университет – Варна. С цел установяване на компетентностите и ролята на акушерката в интензивно неонатологично отделение е проведен експеримент, чрез внедряване на Протокол за интензивни неонатологични грижи (специфична работна документация).

Проучването е проведено в реална работна среда за акушерки/медицински сестри и лекарите в неонатологично отделение на СБАГАЛ, УМБАЛ, МБАЛ и МОБАЛ. Родителите на децата са включени в проучването по време на болничния престой на рисково новородено в Интензивно неонатологично отделение към СБАГАЛ – гр. Варна.

Материалите и методите са представени към всяка задача, като са обосновани обективни методики, предоставящи възможност за получаване на реални и възпроизводими резултати. Методиките са подробно описани, така че да могат да бъдат осъществени и от други изследователи, а проучването е проведено съвместно и последователно структурирано и документирано. Представеният материал е достоверен, убедителен и достатъчен за логично представените резултати и обобщени изводи. Използвани са съвременни статистически методи като сравнителен, вариационен, корелационен и χ^2 анализ. Получените резултати са графично представяни, чрез различни фигури - обемни, секторни и стълбовидни диаграми.

Резултатите от собствените проучвания се представят в глава трета и са най-обширната част от дисертационния труд. Напълно обхващат поставените задачи и са коректно интерпретирани.

Глава трета е разработена в седем раздела, съответни на изследователските цели и задачи:

- Социо-демографска характеристика на изследваните лица
- Компетентност на акушерките за полагане на грижи в ИНО (Интензивно неонатологично отделение);
- Необходимост от допълнително обучение и повишаване на квалификацията;
- Професионални качества на акушерките, необходими за работа в ИНО;
- Мотивация и адаптация на акушерките за работата в ИНО;
- Нагласи на акушерки и експерти, относно внедряване специфична документация в практиката на акушерката (Протокол за интензивни неонатологични грижи);
- Иновации при оказването на интензивни неонатални грижи и участие на акушерката в тях - „Кенгуру грижа“.

Глава четвърта от дисертационният труд представя ролята и приложимите компетентности за оказване на грижи в интензивно неонатологично отделение.

Резултатите по първа и втора задача представят спецификата на осигуряваните акушерски грижи и дейности в ИНО, както и готовността на медицинските професионалисти за тяхното осъществяване. Докторантът умело диференцира медико-социалните и акушерски фактори, които се свързват с раждането на рискови новородени деца. Представени са неонатологичните структури с нива на компетентности, според Медицинския стандарт по Неонатология. При обгрижването на новородени деца в риск, са изведени основните роли на акушерката - обучителна, подкрепяща, коригираща, напътстваща и подпомагаща. Анализът на литературните източници представя образователните аспекти на неонаталните интензивни грижи. Изведени са основните направления в оказване на акушерските дейности и грижи след раждането: осигуряване на топлинен комфорт на новороденото; осигуряване на проходимост на дихателните пътища, механична дезобструкция, аспирация при нужда, реанимационни действия; преценка на риска: нормална или забавена кардиопулмонална адаптация.

Проучването очертава необходимост от гъвкавост и прецизност в работата на акушерката при полагане на грижи за новородени, а при определяне на клиничното състояние на новороденото компетентности за процеса на адаптация на новороденото, кардио-пулмонална адаптация и реанимационни действия.

Славена Илиева проучва интензивните неонатални грижи и ролята на акушерката при неонатален респираторен дистрес синдром на новороденото и приложение на сурфактант терапия. Докторантът установява необходимост от навременна, адекватна и екипна високоспециализирана грижа. Умело са изведени предимствата на кенгуру грижата като успешен метод в грижите за най-малките новородени.

Резултатите по трета и четвърта задача представят компетентностите на акушерките за работа в неонатологичните отделения с интензивен сектор. Проучени са възможностите на обучението в образователна и квалификационна степен „бакалавър“ по специалност „Акушерка“ за предоставяне на теоретични знания и практически умения за участие в екип, осигуряващ неонатални грижи. Установено е нивото на познания, отнасящи се до нормалната адаптация на новороденото и проследяване на клинично състояние, с готовност за адекватни действия при констатирани отклонения от нормата. Като пряк участник в процеса на реанимация, познанията на акушерката в тази област са изведени от докторанта с изключително важно значение. Експерти и акушерки убедено изказват мнение, че следдипломното обучение е необходима стъпка за

усъвършенстване на знанията и уменията на професионалистите по здравни грижи (експерти – 100%, акушерки - 90,4%). Установени са необходимост и желание за надграждане на нови знания, противоположни умения и навици от екипите в неонатологично интензивно отделение (97,62%). Според проученото мнение на анкетираните лица, обучението на акушерките, започващи работа в неонатологично отделение, трябва да се осъществява в реална работна среда. Голяма част от анализа се базира на сравнителни данни между отделните групи, отговаряли на еднакви въпроси, както и на сравняване на резултати по различни признаци. Доказана е необходимост от промени в организацията на акушерската грижа и подкрепата на родители на деца в неонатален риск. Докторантът обстойно проучва и анализира документи отнасящи се до професионалните отговорности и задължения на акушерката и представя, съществуващите специфични акушерски дейности при интензивни неонатологични грижи.

На база обстойно проучване, са установени необходимите професионални качества за работа в интензивно неонатологично отделение. Изведени са критерии за адекватното поведение и грижи от страна на акушерката, при внезапно настъпили животозастрашаващи състояния и необходимостта от отлични познания в областта на интензивната неонатология. В проведеното проучване е изведено значението на комуникацията като важна и неделима част в работата на акушерката, свързана с обучение и грижи в процеса на хоспитализация на детето. Изготвен е Модел на съвременната акушерка, работеща в интензивно неонатологично отделение, представящ качествата, които водят до лична и професионална удовлетвореност.

Резултатите от пета и шеста задача извеждат приложимите компетентности на акушерката за работа в ИНО и ролята в екипа за неонатални грижи. Приложен е SWOT анализ на професионализацията на акушерката в интензивно неонатологично отделение, както и приложението на „кенгуру грижа“. Детайлно са установени дейностите на акушерката в процеса на обучение на родители на рисково новородено дете.

Доказаната, чрез мнението на медицинските специалисти и родители, необходимост от прилагане на концепцията и дейностите при оказване на „кенгуру грижа“, провокира докторанта да разработи Информационна брошура за родители на рискови новородени. Изпълнението на девета задача е разработената Информационна брошура, насочена към родители, при оказване на грижи на рискови новородени деца. Конкретизираните стъпки и предимства на концепцията „Кенгуру грижа“, представени от ас. Славена Илиева, по достъпен начин представят и създават възможност за

информиран избор сред родителите. Сериозността и актуалността на проблема мотивират докторанта за задълбочено проучване и успешно прилагане на възможностите за активно участие в екип и обучение на родителите за рутинни и последващи грижи за новороденото дете. Умело Славена Илиева открива иновациите в неонатологичната практика, като източник за обучение, чрез проучване и анализиране на мнението на медицинските специалисти и родители.

Резултатите по седма и осма задача установяват необходимост и положителна нагласа за внедряване на специфична документация в практиката на акушерката. С висока ангажираност ас. Славена Илиева търси решение за пълноценни, качествени и ефективни грижи при рискови новородени. Установена е нуждата от приложение на унифицирана документация, описваща дейността на акушерката в интензивната неонатологична грижа. Разработеният Протокол за акушерски грижи при неонатален респираторен дистрес синдром на новороденото и приложение на сърфактант терапия ясно и точно формулира въведение, цел, задачи, списък на необходима апаратура и консумативи за приложение на сърфактант, подготовка на акушерката за провеждане на сърфактант терапия, алгоритъм за поведение на акушерката при сърфактант терапия, интензивни акушерски грижи за дете с проведена сърфактант терапия и възможни грешки, които могат да бъдат допуснати при на обгрижване на дете в риск.

Резултатите от проведения експеримент за въвеждане на Протокол за интензивни неонатални грижи показват ползи от приложената оценка на състоянието на рискови новородени деца. Докторантът оценява, че регулирането на интензивните акушерски грижи, чрез специфична документация, би позволило по-точна оценка на потребностите на новороденото дете и прилагане на адекватни, индивидуални и навременни грижи. Установена е положителна нагласа, относно необходимостта от въвеждане на протоколи за останалите манипулации в работата на акушерката, от експерти (87,5%) и акушерки (71,4%). Оценени са ролята и компетентностите на акушерката за работа в екип при оказване на интензивни неонатологични грижи.

Резултатите, до които достига докторантът в цялостното проучване, дават възможност да бъдат направени редица обобщения и изводи по всяка от поставените задачи. Изводите, препоръките и приносите от дисертационния труд са представени в глава пета от дисертационния труд. Ас. Славена Илиева формулира 11 основни извода, свързани с акушерските дейности и грижи в неонатологичната интензивна практика. Въз основа на направените анализи и личен опит, докторантът прави препоръки за поддържане и повишаване на ефективността и качеството на акушерската грижа като

ключов фактор за постигане на високото ниво на лечебно-оздравителния процес в неонатологията. Препоръките са насочени към Министерство на здравеопазването, Медицинските университети в страната, Българска асоциация на професионалистите по здравни грижи, Ръководствата на лечебните заведения, както и към Българската асоциация по неонатология.

Приносите на дисертационния труд са актуални и с голямо значение за акушерската практика и в частност интензивната неонатологична грижа. Приносите са лично дело на ас. Славена Илиева, резултат от нейната преподавателска, научна и практическа дейност. Приемам така формулираните приноси, отразяващи и същевременно максимално синтезиращи същността на представения за оценка дисертационен труд.

Приноси с теоретичен характер:

- Направен е исторически преглед на възникването и развитието на неонатологичната практика.
- Проучен е международен опит относно оказване на интензивни неонатологични грижи и прилагане на метода „Кенгуру грижа“.
- Обоснована е необходимост от допълнително разширяване на компетенциите на акушерките, работещи в ИНО.
- Проучени са готовността, нагласите и мотивацията на акушерките за осъществяване на интензивни неонатологични грижи за рискови новородени.
- Направен е SWOT анализ за „Кенгуру грижа“ и професионализцията на акушерката в ИНО.
- Описана е професионалната компетентност на акушерката, готовността и нагласата ѝ за работа в ИНО.
- Разработен е модел на съвременната акушерката, работеща в ИНО.

Приноси с практико-приложен характер:

- Предложен е собствено разработен Протокол за интензивни неонатологични грижи при НРДС и приложение на Сърфактант терапия.
- Проведен е експеримент, чрез внедряване на Протокол за интензивни неонатологични грижи в практиката на акушерката. В резултат на проведения експеримент се установи необходимост от внедряване на унифицирана документация (протоколи) в работата на акушерката в ИНО.

- Предложен е нов подход за включване на родители в грижите за новороденото по време на хоспитализация и позициониране на семейна стая за осъществяване на „Кенгуру грижа“.
- Разработена е информационна брошура за родители на рискови новородени, относно прилагане на концепцията „Кенгуру грижа“

Във връзка с дисертационния труд докторантът Славена Илиева представя 4 публикации, от които в една е самостоятелен автор, а в три водещ съавтор. Публикациите са отпечатани в специализирани научни издания – Здравна политика и мениджмънт, Здравни грижи, както и в сборници с доклади от конференции, от които една международна.

Авторефератът отговаря на изискванията и напълно отразява основните резултати, постигнати в дисертацията. Разработен е в обем от 80 страници, илюстриран с фигури и таблици. Правилно структуриран, написан с ясен и точен език отразява в пълнота разработената проблематика и изводи.

Лични впечатления

Познавам ас. Славена Илиева, като студент на Медицински университет – Варна, акушерка в СБАГАЛ „проф. д-р Д. Стаматов“ ЕООД - гр. Варна и съм свидетел на професионалното ѝ развитие в катедрата по здравни грижи към Факултет по обществено здравеопазване. Оценявам високо нейните теоретични знания и практически умения. Тя е мотивиран, успешен и перспективен колега. Ценя високо нейната целенасоченост, прецизност, интелигентност, трудолюбие и стремеж за усъвършенстване.

Заклучение

Представеният от ас. Славена Тодорова Илиева дисертационен труд на тема „Съвременната акушерка в екипа за интензивни неонатални грижи – образователни аспекти, компетенции и роля“ за придобиване на образователната и научна степен **“Доктор”** е разработен на актуална тема, добре поставен и изпълнен като научно изследване, има приноси с познавателен, повърдителен и методически характер. Съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват **оригинален принос** и отговарят на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за развитието на академичния състав на МУ-Варна. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на

изискванията на ЗРАСРБ. Написан на коректен научен език, труда показва задълбочени теоретични знания и практически умения на докторанта по специалността, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Целта и задачите са ясно формулирани и разработени. Проучването и научните съждения са коректни, базирани на статистическите доказателствата. Направени са съществени приноси и изводи за практиката.

Поради това считам, че дисертационния труд отговаря на всички изисквания за придобиване на образователна и научна степен “Доктор” по специалност „Управление на здравните грижи”, професионално направление 7.4 „Обществено здраве” в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт и давам положителна оценка, като убедено предлагам на Научното жури положителен вот за присъждането на ОНС “Доктор” на ас. Славена Тодорова Илиева.

23.02.2021 г.
Варна

Изготвил рецензията:

проф. Силвия Борисова, д.оз.н.